

PREDGOVOR

V rokah držite knjigo, ki vas bo popeljala daleč nazaj v našo preteklost, pa vendar v naše kraje, med naše prednike, v dogodke, ki so se zgodili na naših tleh. Zgodovinski okvir pripovedi je seveda resničen, znotraj tega okvirja pa je imel pisatelj Marko Vitas veliko možnosti, da je prikazal in povedal marsikaj zanimivega tako za mlajše kot starejše rodove, vsekakor pa za vse ljubitelje slovenske in hkrati naše skupne evropske zgodovine.

Ko boste knjigo odložili, bodo nazorni prikazi, pa tudi končno sporočilo Rimske ceste, še dolgo hodili za vami, kajti pripoved je napisana jasno, razumljivo, nazorno, hkrati pa tudi izredno tenkočutno, z lepim pesniškim jezikom. Še posebej pa preseneča prepletanje poezije in proze, dveh sporočilnih jezikov, ki se v Vitasovem pisanju stapljata v čudovito celoto. Vsak posebej je veliko poveden, oba skupaj pa tvorita celoto, ki lahko navduši tudi bolj zahtevnega bralca.

Zdi se mi pohvalno tudi to, da si je Vitas izbral zanimivo dogajanje iz začetka IX. stoletja, torej iz časa neposredno po obdobju, v katerega je dr. France Prešeren umestil svoj Krst pri Savici, dileme, ki jih odpira in razrešuje, pa imajo nenavadno močne vzporednice tudi z današnjim nemirnim časom. Prav s tem pa pripoved ne odlikuje samo jezikovna lepota, temveč tudi aktualna nota, ki tako spontano kaže tako na globlje razumevanje preteklosti kot na večna bivanjska vprašanja, ki se porajajo z enako silovitostjo tudi v današnjem času. V tem pa je tudi največja moč Vitasovega pisanja.

Ivan Sivec, pisatelj

Samozaložba

Brez predhodnega pisnega dovoljenja avtorja je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, dajanje v najem, tiskanje, kopiranje, predelava ter vezava knjige, vključno z naslovnico

RIMSKA CESTA

Marko Vitas

Dostojnim ljudem, ki upajo.

LUNARNI PRAH

*Strune godcev daljnih svetov votlo zvene,
trudnih svatov škornji dvigajo prah
ob jutranjem svitu zarod nov se spočne.*

*Strune godcev votlo zvene,
dlan najde dlan,
v soju mesečine si izoblikovan.*

*Završi veter, mesečev prah v vsaki pori
za nič se ne meni,
štirje tedni in mesec je vedno naokoli.*

I

CIGANKA

*Plešem, plešem, plešem,
vrti se nebeški svod, se vrti,
pozno v noči moj tamburin zveni,
preglasi ob tabornem ognju vojščakov pesem.*

*A v kresni noči ogenj več ne gori,
grad zdaj tam stoji!
Plešem, plešem, plešem,
nebesni svod se vrti,
ogenj v mojem srcu še vedno tli,
tamburin spremlja mojo pesem.*

*Zvezdni svod se vrti,
na jasi ruševine zdaj se praše,
tamburin zveni,
jaz še vedno plešem sredi noči.*

Vedno, kadar obiščem ženo in otroke, se počutim kot obsojenec na smrt. Tako je bilo tudi tokrat. Moj starejši sin je prijel mojega konja za uzde in ga po blatnem dvorišču odvedel v hlev. To leto je bilo blato še posebno težko. Neprestano je deževalo in megla je bila gosta, da bi jo lahko z mečem rezal. Hodi s počasnimi koraki in sklonjeno glavo. Videti je utrujen. Molče obtožuje ali pa ga samo moje oči vidijo tako. Mnogo premlad je še, da bi

vodil posestvo. Saj ne rečem, da mu ne pomaga mati, moja žena. A hkrati me, kot peklenska rana, skeli tudi neizprosna resnica, da bi ga moral navaditi meča. Toda zdaj je že v letih, ko mu glava in srce nista več tako učljiva in bistra kot potok ob izviru. Njegov pogled je zdaj kalen kot velika počasna turobna reka. Vsak mož mora biti večč sukanja meča. Morda zategadelj nikdar ne postane mož. Nimam niti volje niti želje, da bi ga zaupal v uk vojaške večšine kateremu izmed mojih koseških sorodnikov. Še manj vem, kako bo z mlajšim sinom. Pa hčerki, tudi nju bo potrebno poročiti. Preklet je ta naš stan koseški. Pademo in mladi umrjemo po številnih vojskah. A imamo veliko otrok, zato da naš rod ne izgine.

Stopil sem v črno kuhinjo in odložil meč. V nos se mi je prikradel prijeten vonj mešanice po dimu in po pripravljenih jedeh. Na mizo sem zviška spustil mošnjo s srebrniki, ki sem si jo pridobil ob napadu na nekega trgovca. Moja družica Živa mi je hitela streči z večerjo. Premerila je mošnjo s srebrniki, a njen pogled je bil poln prezira.

»Hlapci, ki si jih rešil s ceste pred beračenjem, dvigajo glave. Misliš, da mi je lahko gledati v tla pred njihovimi prezirljivimi in ošabnimi pogledi?« je dejala.

Vsakič, ko se vrnem domov, opažam da njen obraz postaja vse

bolj suhljat in upadel. To ne more biti zaradi pomanjkanja, temveč od jedke bolečine zaradi skrbi. Mlada je še in njeno vitko telo pod tuniko je gorko in še vedno godno kot takrat, ko sva se vzela.

»Pogovoril se bom z njimi,« sem odvrnil.

»Pogovori se raje z vitezi, ki prihajajo v imenu kneza. Sprašujejo, kod hodiš? Ne bom mogla več dolgo lagati. Že če samo grdo pogledaš podobico novega boga na križu, te lahko neusmiljeno grdo prebičajo in zavoljo tvojih dejanj bo enkrat zagotovo Morana potrkala na vrata naše hiše.«

Molčal sem in tudi ona ni več ničesar dejala. Povlekla me je v izbo in me pričela krčevito poljubljati. Legla sva na posteljo.

Odrinil sem jo: »Ne zdaj, Živa. Težki časi so. Ni več modro spočenjati otrok.«

Zazrla se je v strop:

»To, da se ljubiva, nima toliko opraviti s spočetjem kot z umrtjem.«

»Ali si izgubila razsodnost? Saj vendar veš, kako pridejo otroci na svet. Ne govori tako. Ne zdaj!«

»Saj ne govorim tako samo jaz. Tako je že govoril puščavnik, ki je živel na naši planini, ko sem bila še dekle. 'Sestra', tako mi je pravil.«

Vseeno sva se ljubila. Najini težki dihi so se prepletali, puhteli

in izginjali v zrak pod strop izbe.

»Vidiš, da sva še živa, še kako živa,« sem na koncu dejal.

»Ne, ne, mi smo že zdavnaj umrli,« mi je odvrnila. Iz njenih oči se ni zrcalila svetloba, temveč je bil njen pogled temačen kot črno oglje, ugasel kot pepel.

»Živa, ne govori tako, ne zdaj!« sem skorajda zatulil.

Vstal sem s postelje. Ko sem se oblačil, sem jo strogo pogledal:

»Pogovorim se s hlapci!«

Opasal sem si meč. V tistem trenutku se mi je zdel težak in neroden. Na dvorišču sem zbral hlapce in dekle. Oštel sem jih, in jim zabičal, koga morajo ubogati. Nihče od njih mi ni ničesar odvrnil. Molče so zrl v blato pred seboj. Potem sem starejšemu sinu in Živi vpričo ostalih otrok naročil, kaj morajo postoriti na posestvu. Nihče od njih ni ničesar odvrnil ali vprašal. Tudi oni so topo zrl navzdol predse. Nisem se dolgo mudil na domu. Kmalu sem se ponovno podal v hosto.

Na obronku gozda sta me že čakala Dragomer in Teodimir. Njuna zdolgočasena obraza sta izražala naveličanost. V Dragomerjevem pogledu pa je bilo mogoče začititi celo žgoč prezir. Počasi smo odjezdili proti planini. Približno na polovici poti se je iz megle pred nami prikazala postava.

»Le kdo bi v tej uri zašel med naše planine?« smo se spogledali.

Razjezdil sem, da bi pogledal, kdo je pred nami.

»Preklete, menih je!« sem zaklical Dragomerju in Teodimirju.

Menih je medtem padel na kolena in pričel hlastno moliti. Mižal je in s prekrižanimi dlanmi se je oklepал rožnega venca.

»Od kod prihajaš?« sem ga vprašal po latinsko.

S tresočim glasom mi je pričel odgovarjati, da je samo menih z nekega zahodnega otoka in da naj mu prizanesemo.

»Kdo je?« ga je prekinil Dragomer.

»Pravi, da je samo menih, ki prihaja od daleč, z zahodnega otoka,« sem mu odvrnil, »dandanes očitno samo še menihi potujejo. Preklete slabi časi so.«

»Ubij ga!« mi je zabičal Dragomer.

Sledilo je nekaj trenutkov tišine. Prekinil jo je menih, ki je ponovno zatisnil oči in s tresočim glasom začel ponovno še glasneje moliti.

»Kaj pravi?« je osorno vprašal Dragomer.

»Moli vendar,« sem mu odvrnil. »In nekaj omenja, da bodo prišli s severa, juga, vzhoda in zahoda in da bo njihovo nebeško kraljestvo.«

»Ubij ga!« mi je ponovno ukazal Dragomer in se ob tem zarežal.

»Ja, ja, tile z zahoda so še daleč bolj nevarni kot tisti, ki so prišli s severa na kopjih izdajalskih knezov.« Nato je nadaljeval s

porogljivim tonom: »Dobrikajo se, da so prišli samo dopolnit našo postavo.« Potem je Dragomer spremenil izraz na licu in z mrakobno resnobnim tonom pristavil: »A v resnici jo hočejo samo uničiti in nam nadeti jarem ter utreti pot izdajalskim knezom.«

»Ne bom ga!« sem zakričal. Menih je še vedno molil. Občasno je odprl oči in se za trenutek prestrašeno ozrl okoli sebe.

»Ne bom ga ubil!« sem ponovno zakričal proti Dragomerju. »Veš, kako so vladali naši knezi, ko smo jih še svobodno potrjevali. Našo stvar boš izdal. V naših gorah je lahko vsakdo po svoje častil ali Sventovida, Svaroga ali boginje Vesno, Živo ali Morano, Mitro ali Ozirisa. Med nami so bili celo, da, tudi tisti, ki so častili Kristusa, Arijanci. Tudi Huni in njihovi žreci so lahko obdržali svojo šego. In vsi, ki se jim danes reče krivoverci ali svojeglavi puntarji z vseh vetrov, so se lahko zatekli v naše gozdove in planine. In naš knez jih je vse velikodušno vzel pod svoje okrilje. Tako ima tudi tale menih pravico verovati in častiti po svoje.«

»Moramo ga pokončati. Naznanil nas bo,« je dejal Dragomer in resnobno uperil pogled v Teodimirja in mene.

»Je čisto vseeno,« mi je pritrdil Teodimir. »On ni trgovčič brez spremstva. Iskali ga bodo in poizvedovali za njim ter se nato maščevali nad rajo. Prihodnjič moramo biti bolj pazljivi.«

»V vojni je dovoljeno vse!« je odvrnil Dragomer.

»Misliš, da če ti v desnici leži meč, da si nad postavo. Le naša postava te loči od razbojništva,« sem skorajda zakričal na Dragomerja.

Ponovno se je oglasil Teodimir: »Njegova smrt je nesmiselna.«

»Bo pa, če ne drugega, vsaj dotrpel po svojem gospodu,« se je jedko s privoščljivo drznostjo ponovno zarežal Dragomer.

Menih je še naprej mižal in hlastno mrmral svoje molitve.

»Umr! bo zaman,« je zopet mirno pripomnil Teodimir.

Dragomer je togotno razjezdil in bliskovito potegnil meč. Rezilo je švignilo in sikajoče završalo skozi zrak. Menihova glava je padla in topo udarila ob tla ter se skotalila po tleh in nato z votlim tleskom udarila ob bližnjo skalo. Kri je močno brizgnila iz obglavljenega trupla. Pogledal sem vstran. Potem je Dragomer zagrabil odrobljeno glavo, iz katere je še kapljala cedeča se kri, za lase, in jo dvignil ter jo pomolil pred naju s Teodimirjem:

»Amun, vidiš, to me loči od tebe!«

»Kar se mene tiče, je tale tukaj našel svoj konec brez kakršnegakoli smisla,« je dejal Teodimir, ki je komaj še lahko prikrival osuplost.

»Saj je prav tako! Zakaj, edino pravo trpljenje, je trpljenje brez kakršnegakoli smisla. Z bogovi ne gre barantati,« mu je odvrnil Dragomer, ki se je medtem napotil k truplu. Prebrskal je

menihovo bisago in iz nje vzel mošnjiček z novci.

»Vodi nas ti!« sem dejal Dragomerju.

»Ne bom vas vodil. Nisem večč latinskega jezika.«

»Potem me pa poslušaj v bodoče,« sem mu odvrnil.

Truplo smo zvlekli v gozd in ga zvrnili v plitko, na hitro izkopano jamo.

Minil je teden dni skrivanja po planinah in gozdovih, ko sem se zopet vrnil na svoj dom ...